

Fram, fram, bondemän! : minnes- och maningsord till bondetågets ledamöter / utg. af dess arbetsutskott

Stockholm : Bondetågets exp.
1914

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!



Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> lla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

FRAM,
från bondemän!

Sv. Saml.
Polit.
Sv.
(84)
1914

Kungl. biblioteket



0 0000 000085367

Polit.
Su.
1914

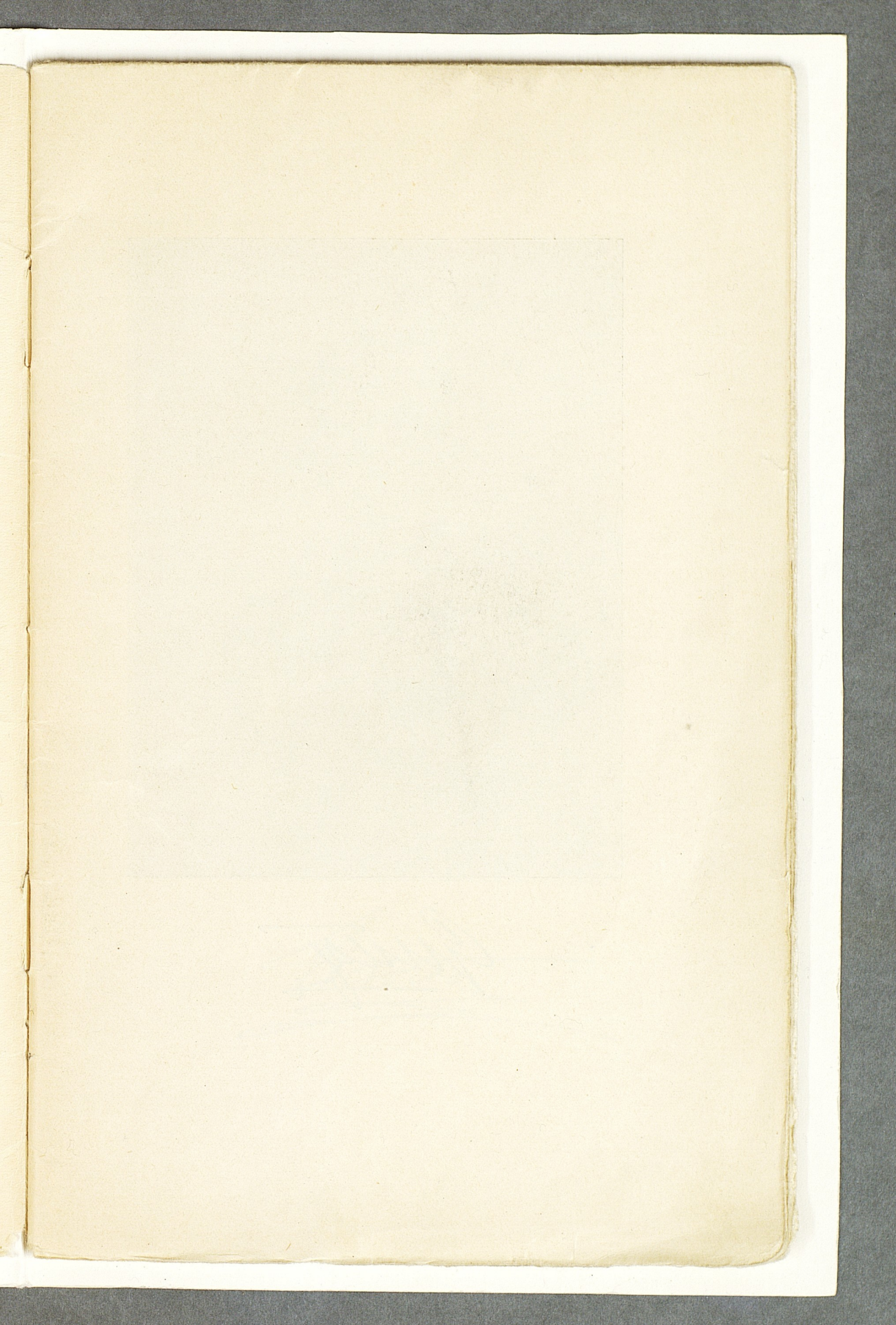
FRAM, FRAM, BONDEMÄN!



MÄNNE- OCH MÄNINGSORD
Till
BONDETÅGETS LEDAMÖTER









Quint



Victoria.



FRAM, FRAM, BONDEMÄN!

MINNES- OCH MANINGSORD

TILL

BONDETÅGETS LEDAMÖTER

UTGIFNA

AF

DESS ARBETSUTSKOTT

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1914

[140645]

Upplaga 160,000 exemplar.

I

Den 6 februari 1914.

När Stockholmarens fredagen den 6 februari 1914 i den gråmulna morgonen kom ut på gatorna, fann han sin stad smyckad till stor högtid. Husen ståtade i sin bästa flaggskrud, själfva den förnäma Strandvägen hade flaggorna uppe på stängerna, utmed Strömmen stod ett led af särskildt uppsatta fanor, och skeppen vimplade festligt i hamnen. Var det en främmande konung, som kommit på besök? Det var mera än så: det var den svenska landsbygden själf, det var rikets alla landskaper, som tagit gestalt och stämt till möte i hufvudstaden.

Så snart man kom in på en större gata, fann man också något ovanligt. Öfverallt syntes grupper af män, som icke liknade den vanliga hufvudstadspubliken. I sakta mak kommo de, med långa och säkra steg, böjda ryggar, trygga väderbitna ansikten, lugn i hela sitt skick, såsom det höfves arbetets söner från harf och plog. På allas bröst lyste ett blågult märke, och där lästes orden:

BONDETÅGET
1914

MED GUD
OCH
SVERIGES ALLMOGE
FÖR
KONUNG OCH FOSTERLAND.

Dagen förut hade de anländt, med ett 30-tal extratåg från rikets alla ändar. Hvarje tåg hade utgjutit vid pass ett tusental af dem öfver hufvudstaden, som med storartad gästfrihet och välvilja beredt dem kvartér. Men vid 9-tiden på morgonen den 6 febr. styrdes alla steg mot kyrkorna. Vid hvarje kyrka fylkade sig en väldig skara. Där, i Guds hus, hade landskaperna sina naturliga samlings- och utgångspunkter. Klockan $\frac{1}{2}$ 10 voro alla hufvudstadens kyrkor fyllda till sista plats af allmoge från landet, vid klockornas högtidliga sammanringning till gudstjänst midt i arbetsveckan.

Vi förflytta oss in i Klara kyrka med den höga spiran i närheten af Centralstationen. På de främsta bänkarna sitter bondetågets *stora vakt*, 10 högt ansedda män från hvar af rikets 24 landskaper. Bakom äro platserna upptagna af män från Uppland, därifrån signalen till tåget utgått; men uppländingarnas hufvudstyrka ligger ännu samlad vid Karlberg. Midt i koret är placerad en stor svensk flagga. Orgeln brusar, »Vår Gud är oss en väldig borg» dånar under hvalfven, och predikanten (pastor Bokander) talar ungefär sålunda.

Vi älska Sverige och vilja dess ära och framgång. Vi älska landet från det malmrika Norrlands berg till Skånes bördiga slätter; intet land veta vi bättre än de svenskes, och liksom vi nu hålla af det, skulle vi göra om också de orden vore sanna: »fattigt, skall så bli». Sverige hålla vi af som vår mor, älska det och vilja därför trygga det. Vi vilja, att friska vindar skola städa och jaga bort allt kvalm och osundhet ur landet, gifva lycka och kraft och sundt mod. Vi ha gått framåt och vänta ytterligare framgång. Men skola vi bli lyckligare än förr? Man måste bli tveksam om svaret. Det råder missnöje och hat i landet; folket är förbittradt, söner af samma mor stå i strid mot hvarandra. Det är endast gudsfruktan, som kan ge folket lycka. Vi gå gärna genom öknen, om vi blott ha ett mål: det förlofvade landet. Först Gudstron kan ge oss kraft att lefva vårt eget lif.

Vi vilja själfva plöja och så och skörda, själfva bryta malm, själfva fälla träd i våra skogar, själfva stifta lagar, vi vilja höra vårt eget språk läsas i skolorna och den evangeliska läran läras. Men vilja vi det, måste vi värna oss, och härför behöfs pansarbåtar, våra

söner skola öfvas att bära vapen. Millioner vilja vi offra därför. Och vi göra det i Guds namn. Det är vår rätt och plikt att slåss för vårt land, när dess frihet hotas. Vi få icke svika Guds förtroende, då han gaf oss landet. Om vi förslappas, då är domen öfver oss. Det kräfves handling i stället för ord.

Denna dag, den 6 februari, skall minnas i häfderna; och minnet skall bestå i alla tider, om den blir början till något ännu vackrare: *För Sverige med Gud*. Bed för ditt land, konung och folk! Gud välsigne denna dag!

I samma anda talade hufvudstadens prästerskap till sina ovanliga församlingar i alla de andra kyrkorna. Ur de mäktigt manande orden lyser som en klar stjärna bondetågets hela idé. *Med Gud* beredde sig nu Sveriges allmoge att göra sin uppmarsch för konung och fosterland.

Under tiden har i hufvudstadens centrum framför slottet åskådarhopen växt och tätat till en massa utan like. Icke blott marken — planen framför riksdagshuset, Norrbros bågge trottoarer; Gustaf Adolfs torg och angränsande delar in till en af ordningsmakten bevakad linje — är svart af människor; alla fönster och balkonger i närheten, ja äfven riksdagshusets tak och en byggnadsställning vid torget, äro tätt upptagna. Torgets midt och själfva bron hållas fria; endast vid statyn väntar en liten grupp med ett hopveckladt banér.

Klockan närmar sig $\frac{1}{2}$ 11. Då skrider bondetågets stora vakt ut ur Fredsgatan och fram på torget och gör halt vid statyn. Häradshöfding Herlitz bjuder den ett klangfullt välkommen till hufvudstaden. Fru Deutgen-Björkman öfverräcker banéret med en varm hälsning från landets kvinnor. Medan detta sker, fyllas gatumynningarna till torget med bondetågets förtrupper, uppländingar i Fredsgatan, västmanländingar i Malmtorgsgatan, gutar i Arsenalsgatan; fanbäraren med hvarje landskaps fana gör på stället hvila i dess spets. Klockan slår tre kvart på 11. Nu är ceremonien vid statyn slut, och den väldiga kämpagestal-

ten, som bär Sveriges fana, sätter sig i gång åt Norrbro. Efter följer stora vakten med banéret. Samtidigt lossna avantgarderna från sina väntande ställningar i Freds- och Malmtorgsgatorna. Från den ena väller fram Upplandsallmogen med riksäpplet och korset på fanan, från den andra västmännen med sina tre brinnande berg — 6 man i ledet tåga de på hvar sin sida om hjältekonungens staty och kemma sida vid sida på bron — bondetågets uppmarsch till konungen har börjat...

I detta ögonblick går en hänförelsens rysning genom åskådarmassorna, som det endast sällan är dödlige förunnadt att erfara. Man känner, att allt, hvad man hittills upplefvat i det offentliga lifvet, är smått emot det som nu sker. Stämningen upplöser sig i ett jubel utan gräns, i näsduksviftningar som besvaras från de tågande lederna, i lefverop som stiga och falla som vågor i storm!

Så draga Sveriges landskaper förbi i en ström, som tyckes aldrig vilja sina. När Malmtorgsgatan är tömd, tager Arsenalsgatan vid. Före hvarje landskap bäres ett tecken med dess namn och så af kraftiga händer dess fana. Där komma Gotlands lam och Blekinges ek och Bohusläns torn, där ses Närikes pilar i rödt och Dalpilarne i blått, där gå Dalslands oxer, Hälsinglands bock, Västerbottens älg, Gästriklands och Jämtlands hjortar, där simma Medelpads och Angermanlands laxar efter Lapplands vildman, där lyfter Värmlands örn sina svarta vingar, där stegra sig Östergötlands gyllene grip, Hallands silfverne och sist Västergötlands svartgyllene lejon. Bakom landskapens dukar lyfta sig häradsfanor ur de djupa lederna. Ingen bullrande musik stör intryckets allvar. Endast åskådarmassans ovationer bryta tystnaden; de stegras för hvarje gång ett nytt landskapsmärke blir synligt i gatuöppningen, och nå kanske sin höjd då hvita skinnpälsar förkunna ankomsten af de gode männen från Dalom.

Den ena kvarten förgår och den andra därefter, och alltjämt rinna de bägge människoströmmarna fram på torget,

för att förena sig till en enda på bron. Så skiljas de åter framför Lejonbacken, tills delar af dem genom norra och västra hvalfven återförenas på slottets stora borggård. Samtidigt flyter där in en annan mäktig ström genom södra hvalfvet under Södermanlands svarta grip, Smålands röda lejon och Ölands tvenne hjortar. Skånes röda griphufvud med nära 4,000 man efter sig, som kommit samma väg från söder, får lägra därutanför på slottsbacken; där och på yttre borggården stannar halfva bondehären, sedan den andra hälften kl. 11,20 fyllt hela den inre borggården.

Därinne står en kunglig estrad. Nedanför densamma stannar i en halfcirkel bondetågets stora vakt med baneret. Bakom fladdra och smälla de hvita fanorna för vinden öfver bondemassans hufvuden, under den ljusnande himlen. Slottets alla fönster äro besatta af åskådare. Snart bli de kungliga synliga; alla hjässor blottas till hälsning. Omgifven af prinsarne stiger Gustaf V ned på borggården. Landets konung och allmoge stå öga mot öga.

Kungssången ljuder, lefveropen dåna; så träder landtbrukaren Uno Nyberg från Uppland — bondetågets initiativtagare — upp på talarestolen midt för den kungliga estraden och yttrar med väldig röst:

Herre Konung!

Då budkafven från Upplands bönder och landtmän gick ut öfver allt Sveriges land, var det för att i allvarstider kalla till samling omkring vår Konung, ty här gällde bevarandet af fosterlandets frihet och själfständighet. Att odalmännen beaktat frågans djupa allvar synes däraf, att hit hafva samlats mera än 30,000, och därtill komma ännu 40,000, som genom sina namn betyga sin anslutning. Dessas talan är jag utsedd att föra. Vi hafva frånsett partipolitiken för att enigt inför vår Konung uttala våra önsknin- gar och förhoppningar om, att landets försvar må så ordnas, att den jord, som sedan urminnes tider brukats af våra förfäder, kan bevaras åt våra efterkommande att brukas under samma frihet och själfständighet som hittills. Inget offer var för stort för våra förfäder, då det gällde fosterlandet, och äfven vi önska att ingen i kommande tider med skäl kan säga, att vi sveko, då det gällde denna sak.

Mottag, Eders Majestät, våra fasta försäkringar om, att vi äro villiga att offra till såväl här som flotta hvad sakkunskap och tidens allvar kräfva, så att allt, som kan och bör göras, göres ofördröjligen, och förty önska vi, att försvarsfrågan löses i sin helhet detta år. Det må varda slut på det länge hörda ropet, att Sveriges bönder icke vilja offra för försvaret; och så visst som fordomtima konung och bönder litat till hvarandra och räddat riket, då fara hotat, så visst skall heller ingenting i vår tid förmå slita dessa band eller rubba denna tillit. Fosterlandsälskande kvinnor hafva i dag till bondetåget skänkt ett banér, som bär vårt valspråk, och bedja vi härmed till vår Konung få öfverlämna detsamma såsom ett minne af denna stund, och härtill uttala vi:

Gud bevare Konung och fädernesland!

Sedan banéret mottagits, talar herr J. E. Frykberg från Uppsala — bondetågets främste organisator — å 80,000:s vägnar, som telegrafiskt deltaga i stundens högtidlighet.

Herre Konung!

Min broder, odalmannen, har nyss utfört sitt uppdrag som talman för Sveriges allmoge. Det har kommit på min lott att frambära deras ärende och tolka deras känslor, hvilka, ehuru icke odalmän, dock gifvit tillkänna sin anslutning till bondetågets syften.

Frågan om fosterlandets värn måste lyftas öfver partiernas strid och dagens småsinne.

Konungar dö, regeringar skifta, och vi, som nu bygga och bo i detta land, skola snart hvila i samma jord där våra fäder sofva. Men fosterlandet skall förblifva.

Fritt ha vi emottagit det af våra fäder, fritt skola vi lämna det åt våra barn. Hårt ha gångna släkten kämpat för landets frihet. För dyrt köptes den dock aldrig. Då vi nu uttala vår vilighet att ge de offer som tarfvas, så göra vi detta i fast förväntan att vid försvarsfrågans afgörande allenast de skäl må gälla, som förestafvas af omsorgen om rikets trygghet.

Likaledes är det vår mening, att denna viktiga fråga måste i hela sin vidd afgöras under innevarande år. De mångtusende svenska medborgare, hvilkas ärende jag nyss framfört, ha ock velat bringa Eder, herre Konung, sin undersåtliga hyllning; och med dem förkena sig ett stort antal svenskar i främmande land, hvilka allt fort känna sambandet med konung och fädernejord.

Tiderna äro bistra, och kronan är förvisso icke lätt att bära. Men var därom förvissad, att Sveriges folk nu som fordom vet att

i farlig stund fylka sig kring sin konung! Den gamla lösen *För konung och fosterland* lever ännu och går i dessa dagar öfver landet, väckande gammal glädje till lif i svenska hjärtan, hvarom dessa mångtusende blad nogsamtt vittna, hvilka Eders Majestät värdes mottaga.

Gud allsmäktig hålle sin hand öfver Eder, herre Konung, och hela Edert hus! Han styre allas våra vägar, så att vi alltmer må bli ett enigt, sträfsamt och storsint folk!

Det stora ögonblicket är inne. Spänningen är oerhörd. Sveriges konung talar till sin allmoge. Hufvudet högre än vanliga män står han på estraden; den stora gula plymen fladdrar på hjälmen. Med starkt ljudande stämma talar han; kungsorden tränga till hvarje vrå af borggården, ett och annat också till skarorna därutanför. Orden lyda:

I redlige män af Sveriges bondestam!

Jag bringar Eder af hjärtat Mitt kungliga tack, för att I från allt Sveriges rike undan hvardagslifvets id och äflan till fosterlandets välfärd i dag stämt möte inför Mig på Stockholms slott. Jag tackar äfven alla de tusenden, som eljes gifvit uttryck åt samma fosterländska sinnelag, som fört Eder hit. Det standar, som Jag mottagit ur Edra händer, skall för Mig alltid förblifva ett kärt och dyrbart minne af denna dag och dess innebörd.

I hafven kommit för att säga Eder mening angående rikets vidmakthållande och vården om dess höghet. I ären här för att med Mig göra allom veterligt, att intet kraf är för högt och ingen börda för tung, då det gäller bevarandet af vår urgamla frihet och tryggandet af vår framtida utveckling.

Från tider så fjärran, att de höljas i sagans dunkel, har detta rikets byggnad hvilat på grundvalen af det fast och orubbligt sammangjutna förtroendet mellan konung och folk.

I veten ock, att detta innerliga samband allena varit mäktigt att *med Gud* göra de svenske berömlige framför andra folk och gifva dem kraft att kämpa och segra i striden för rätt och sanning. I tider af nöd har också Sveriges allmoge varit den klippa, på hvilken konungen i trygghet kunnat förlita sig. Och Jag känner, att äfven Jag har ett rum i Edra hjärtan. I såväl goda som onda tider håller bandet mellan konung och folk och skall med Guds hjälp aldrig brista.

Vår tid är allvarlig. Det gäller nu, liksom fordom, att vårda det arf vi mottagit af våra fäder och som uppbyggts med deras arbete och blod. Det gäller äfven att rätt förvalta det pund, som blifvit oss anförtrodt och förkofra det — oss till gagn, men ingen till skada. Häre ligger vår gemensamma plikt i nutiden för framtiden. Det är känslan här af, som fört Eder hit. Det är oron för fosterlandets säkerhet, som i dessa vinterdagar kommit Eder att lämna Edra lugna boningar. Det är krafvet på en fast grund för rikets framtid, som i detta ögonblick förenar Edra frejdade landskapsfanor under Svea rikes kungsflagga, som blåser häruppe öfver oss alla.

Så hafven I inför Mig uttryckt Eder bestämda önskan att se landets och folkets förnämsta lifsfråga snarast möjligt slutgiltigt löst, och I hafven förklarad Eder redobogne och villige att åtaga Eder de bördor och bringa de offer, som därmed äro förknippade. Intet kan för en konung vara mera dyrbart, än att från folkets egna läppar mottaga vittnesbörden om dess håg och vilja att skänka honom sitt trofasta stöd vid utöfvande af hans ofta tunga konungsliga plikt. Ingen konung, som före Mig burit Sveriges krona, har i samma mått som Jag åtnjutit förmånen att på denna

plats stå ansikte mot ansikte med menige Sveriges allmoge och höra dess röst. Medvetandet om Edert orubbliga förtroende till Eder konung gör Mitt kungliga värf visserligen dubbelt ansvarsfullt, men på samma gång lättare att fullgöra, och Jag lofvar att icke svika Eder. I kunnen vara förvissade, att Jag aldrig ämnar dagtinga med Min öfvertygelse om hvad Jag i frågan om värnandet af fäderneslandets själfständighet anser rätt och nyttigt.

De saknas visserligen ej inom vårt land, som hysa den meningen, att frågan om öfningstiden för infanteriet icke nu bör lösas, men Jag delar ingalunda denna uppfattning, tvärtom har Jag samma åsikt som I för Mig nyss uttalat, nämligen att försvarsfrågan i sin helhet bör behandlas och afgöras nu, ofördröjligen och i ett sammanhang. De fordringar på fälthärens slagfärdighet och krigsberedskap, som af sakkunskapen inom Min armé uppställas såsom oeftergifliga, frångår Jag icke. I veten alla, att detta betyder en utsträckt tjänstgöringstid för de värnpliktige, jämväl med hänsyn till behovet af vinterutbildning. För lösandet af sina stora uppgifter måste vidare Min flotta icke allenast vidmakthållas utan också i betydande mån förstärkas.

Må vi samfällt arbeta för rikets försvar! Då skall det också lyckas oss att föra denna för fosterlandet så viktiga och afgörande fråga till ett lyckobringande resultat. Jag skall, Min plikt som Eder konung likmätigt, söka visa Eder vägen för att nå vårt gemensamma mål. Följen och stödjen Mig därför allt framgent!

Inför slakten som gått och inför slakten som komma skola vi för Gud stånda till ansvar för våra handlingar. Den

Högste, som hittills hållit Sin hand öfver Svea rike, Han bevara nu och i kommande tider vårt land och folk!

Gud välsigne Eder alla!

Lefve vårt älskade fosterland!

Lefve Sverige!

I andlös tystnad har allmogen mottagit konungens ord. Den starka rörelsen afspeglas allmänt i ögon våta af tårar. En gång blef den bönderna öfvermäktig. Det var, då konungen förklarade att försvarsfrågan måste lösas »ofördröjligen och i ett sammanhang». Då skedde något oerhördt: den kunglige talaren afbröts af en ovationsstorm, som ekade mot borggårdens väggar, och det dröjde i minuter innan han kunde fortsätta.

Efter kungatalet följer sång, först »Du gamla, du fria», sedan af sig själf — utanför programmet — »Vår Gud är oss en väldig borg». Långt ut på gatorna höras de många tusendes sång i kungaborgen.

Nu går konungen tillbaka in i slottet, medan kronprinsen upprepar hans tal för de 10,000 på slottsbacken och prins Carl för de 5,000 på yttre borggården. Inom kort hafva kungsorden nått äfven det svarta människohafvet på Gustaf Adolfs torg, och jublet stiger mot himmelens höjd. Men inne i slottet har konungen tagit plats med drottningen vid sidan under tronhimlen och där bredvid hela det kungliga huset. Och med fälttecken och standarer och fanor drager nu hela bondehären förbi konungen och hans hus: först stora vakten, därpå Upplands 6,000 man i ett tåg som varar en hel timme — dess häröld ropar ljudeligt vid inmarschen »uppländingarne hälsa konungen», och stannar sedan med fanan vid konungens sida, tills landsmännens ström gått genom »Hvita hafvet» — så tager Södermännens häröld vid på samma sätt, i spetsen för sina 2,000 man, och så hvart landskap efter annat, tills hela riket defilerat förbi sin konung. Västgötarne komma sist; då är klockan när-

mare $\frac{1}{2}$ 7 på kvällen. I 6 $\frac{1}{2}$ timmar har processionen varat. Hvilken konung i världen har mottagit en hyllning som denna?

Medan detta oförgätliga skådespel äger rum i konungaborgen, har en scen af stor politisk betydelse utspelats utanför kanslihuset, där konungens statsråd har sin hvardagliga verksamhet i departementen. Efter sin hyllning af konungen tågar böndernas stora vakt ut ur slottet och fram till kanslihusets trappa, där med detsamma statsminister Staaff i spetsen för sina kolleger blir synlig. Vakten gör halt, och nämndemannen F. O. Träff från Östergötland talar — orden falla skarpa som yxhugg i ett timmerträd.

Eders excellenser! Herrar statsråd!

Trettiotusen odalmän från allt Sveriges land äro i denna stund församlade i rikets hufvudstad. Omkring fyrtiotusen sitta därhemma, hvilka tänka som vi och känna som vi. I dessa bönders och landtmäns namn går jag nu att framställa vår önskan och vilja om Sveriges försvar.

Vi vilja, att vårt land allt framgent liksom hittills skall vara fritt och oberoende. Icke en tum af svensk jord får afstås till främmande makt.

Vi vilja till värn för vårt land och dess frihet sätta en stark krigsmakt till lands och vatten.

Våra nuvarande försvarsmedel anse vi icke tillräckliga.

Vi vilja, att folkets hela värnkraft skall, när så kräfvcs, kunna tagas i anspråk: alla vapenföra armar måste utnyttjas i försvarets tjänst.

Vi vilja, att våra trupper skola blifva af sådan beskaffenhet, att de med utsikt till framgång kunna upptaga kampen med en stormaktsarmé. Särskildt vilja vi framhålla, att vi fordra, att landets söner fullt ut erhålla den militära utbildning, som de med krigets risk för ögonen hafva rätt att kräfv.

Vi vilja, att rikets flotta utan dröjsmål skall förstärkas.

Vi vilja, att vid afvägandet af försvarets behof sakkunskapen skall fälla utslaget. Vår bestämda önskan är, att försvarsfrågan må i hela sin vidd afgöras under innevarande år, och att därvid endast saksfäl må tala.

Vi förvänta af landets regering, att den genom kraftig och klar

ledning skall föra frågan om försvarets stärkande till ett för Sveriges framtid lyckligt slut.

Till vår sålunda uttalade önskan och vilja knyta vi dessa löften:

Vi förklara oss härmed redo och villiga att bära vår del af de ökade personliga och ekonomiska bördor, som omsorgen om landets värnande kräfver.

Vi försäkra desslikes, att Sveriges regering, om den vill söka lösa försvarsfrågan på här angifven grund, skall finna ett allvarligt och kraftigt stöd i bondetågets män.

Statsministern svarar:

Mina herrar delegerade för bondetåget!

Å egna vägnar och å de mäns, hvilka jämte mig i egenskap af konungens rådgifvare bära ansvaret för hvad som i rikets styrelse göres eller underlåtes, hälsar jag Eder!

Jag behöfver icke säga, att regeringen, som med all kraft förbereder förslag till omfattande förbättringar i rikets försvarsväsende, erkännansamt mottager det stöd, som ligger i stora folkgruppers högt uttalade redobogenhet att bära ökade bördor för försvaret.

Hvad angår de särskilda önsknningar, som Eder talman här framställt vill jag säga följande: vi hoppas att, när regeringsförslaget blifvit fullt utarbetadt, det skall visa sig, att vår värnkraft genom dess antagande skall blifva så stärkt, att vi med utsikt till framgång kunna försvara oss — och till annat än försvar är ju ej vår krigsmakt ämnad — emot hvem det vara månne, som vill störa vår fred.

Rörande en punkt af Eder talmans framställning vill jag särskildt yttra ett ord. Han uttalade, att vid afvägandet af försvarrets behof sakkunskapen borde få fälla utslaget. Lifligt behjärtar jag nödvändigheten af sakkunskapens hörande i fråga om försvaret så väl som om alla andra viktiga ämnen. Men om meningen är, att fackmannaåsikter skulle erkännas såsom ensamt utslagsgifvande, då kan jag icke vara med. Dessa äro nämligen — det ligger nästan i sakens natur — ofta behäftade med en viss ensidighet. Bredvid dem har förvisso det sunda lekmannaförståndet, den åt alla håll vakna iakttagelseförmågan ett viktigt ord att säga. Må vi därför uppmärksamt lyssna till fackmännens meningar, men må vi icke afhända oss vår rätt och plikt att själfva efter bästa förmåga pröfva och döma!

Då jag nu framför mig ser en skara medborgare, komna från Sveriges alla landskap, vill jag icke försumma tillfället att säga Eder något, som i hög grad ligger mig om hjärtat rörande vissa sidor af den ifriga agitation, som under en tid pågått i försvars-

frågan. Gång efter annan ha från olika landsändar förnummits, hurusom sanningslösa orosrykten satts i omlopp och utsmyckats med allehanda detaljer för att erhålla ett trovärdigt utseende. Än ha dessa rykten vetat berätta om spionerier, som aldrig ägt rum, än ha de haft att förtälja om omedelbart förestående öfverfall på vårt land, om så och så stora truppstyrkor vid gränsen o. s. v.

Jag ber Eder, mina herrar, söka hvar och en i sin ort motverka, att allmänheten sätter tro till slikt tal. De fakta, som föreligga om spionerier i vårt land, äro betänkliga nog, de böra icke öfverdrivas. Och visserligen böra vi känna oss manade till allvarsam eftertanke med hänsyn till hvad vår säkerhet påkallar. Men talet om öfverhängande krigsfara, om trupper vid gränsen o. s. v. är foster antingen af en uppjagad inbillning eller af en hänsynslös beräkning, som icke tvekar att begagna osanningen såsom medel i försvarsagitationen.

Jag kunde ännu hafva åtskilligt att säga, men jag vill icke blifva omständlig, utan slutar med att tillönska Eder, mina herrar, och alla de andra deltagarna i bondetåget en i allo lyckosam färd med värdefulla och vänliga minnen att medtaga till hemmen. Det politiska lifvet för med sig mycken splittring. Men vi känna nog vi alla, som i detta landet bygga och bo, att det finnes något, som förenar oss, som binder oss fast samman: kärleken till den svenska fosterjorden med allt hvad detta för oss innebär. Och säkert ena vi oss alla i den varma förhoppningen, att det, som nu förberedes i fråga om denna fosterjords försvar, och som inom kort skall komma till behandling och afgörande hos folkets valda representanter, måtte lända vårt älskade Sverige till sann båtнад.

Jag ber Eder, mina herrar, förena Er med mig i ett lefve för vårt älskade fosterland!

Efter talen förspörjes någon oro hos massorna, men den går snart öfver. Bondevakten och statsråden skiljas. Bondetågets historiska värf är fullbordadt.

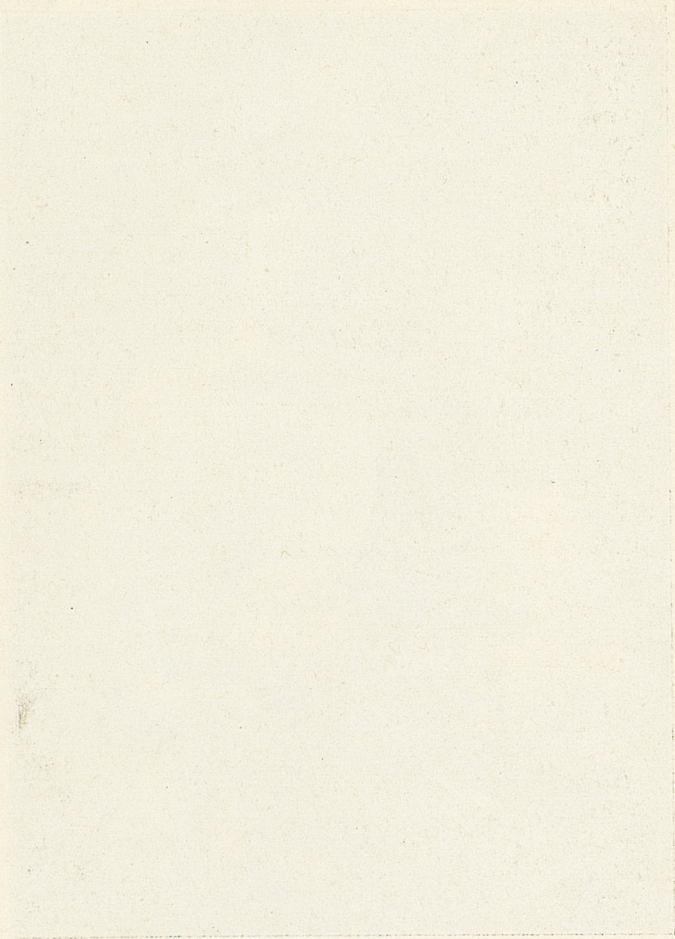
Det är icke meningen med denna skildring att följa bondetågets vidare öden den stora dagen, sedan tåget upplöst sig i landskap och grupper för åtnjutande af landskapsgillenas välkomst eller den enskilda gästfriheten. Endast ett drag ännu hör till dess gemensamma historia och lade en ny skatt till deltagarnes oförgätliga minnen. Det var under

festen på Skansen i kvällen. Aldrig skall det förgätas, hur *vårdkasen* där uppe på Renberget — tänd af Sven Hedin efter ett mäktigt tal — slog sina lågor högt som hus mot den månklara himlen, medan småbloss och brinnande tjärtunnor spreda sina darrande ljus rundt omkring!

I samma kväll flammade andra vårdkasar i rikets skilda landsändar, och öfverallt i bygderna fylldes kyrkorna af andäktiga skaror; samlade till gudstjänst. Genom allt folket gick en mäktig rörelse. Det var som om hela Sveriges hjärta klappade högre på bondetågets stora dag!



Wm. J. J. J.



[Faint, illegible text or markings, possibly a signature or stamp.]

1

II

Bonden och riket.

Öfver det svenska bondetåget 1914 ligger glansen af ett företag, som icke har sin like i Sveriges historia och knappast i all världens häfder. Ingen nu lefvande har bevittnat något jämförligt, och sent skall det hända att någon får göra det igen.

Det är det öfver allt annat märkliga, att tåget utgått just ur *böndernas* led, rikets rena allmoges, ägarne och brukarne af landets jord. Hvarje ordnadt samhälle utgöres af ett flertal klasser, och de äro alla omistliga som lemmar och organer i en människokropp. Men det är ändock något särskildt med bonden, som skiljer honom från de andra samhällsklasserna; och det är af vikt att klart se detta, om man vill klart förstå bondetågets betydelse nu.

Till en början kan man ju icke alldeles se bort ifrån, att bondeklassen är den *historiska grunden* för alla de andra. I begynnelsen af det ordnade kulturarbetet var bonden och ingen annan. Så småningom ha de andra afsöndrat sig, likt barn som bli sina egna; men ännu i dag uppfriskas andra klasser alltjämt ur denna landsbygdens djupa källa. Till bonden återgå alltså till sist samhällets alla stora grupper i arbetsfördelningen. Bondeklassen är fader och moder åt dem alla. Han har förstfödsloret till riket.

Därnäst märka vi, att det alltjämt är bonden främst som *föder de andra* i landet. Så sjunger »odalbonden» i Geijers bekanta dikt:

Vi reda för landet den närande saft,
vi föda det — brödet är vårt.
Af oss har det hälsa, af oss har det kraft.

Man behöfver endast gå ut på stadens torg en torgdag för att se, hvilken roll bonden omedelbart spelar i dess hushållning. Ty det är mycket bra med skogar och grufvor och fabriksvaror af alla slag; men vi kunna dock icke äta trä eller järn eller ens det rena guldet. Till bonden måste således de andra samhällklasserna återgå än i dag för att få kroppens näring och nödtorft.

Men så kommer härtill, att bonden — den »boende» mannen — har sina *rötter i jorden* som ingen annan. Om »elgarna äro ett med skogen», som Selma Lagerlöf säger, så äro bönderna ett med jorden. De ligga vid fosterjordens hjärta som dess egna närmaste barn, och kunna icke slitas därifrån utan att både jorden och de själfva lida. Kapitalisten kan lättare ömsa fädernesland, ty kapitalet rinner som grundvattnet öfver alla riksgränser; fabriksarbetaren likaså, ty armkraften har öfverallt användning och värde. Men bonden är fäst vid gården, där han har sin jord som han icke kan stoppa med sig i fickorna, och kanske också sin skog som han icke kan plocka ned i kappsäcken. Gårdarne ligga, där de ligga, i Sveriges land. De kunna visserligen äfven de bli en handelsvara; men alltid skola de uppbära en folkklass, som är mindre rörlig, mindre benägen att bryta upp och byta plats, än alla de andra.

Som en liten kung sitter alltså bonden på sin gård. Där är honom godt att vara. Han ser utan afund och illvilja på de andra, äfven om de tyckas ha det i yttre måtto bättre. Det ligger icke i hans natur att hata. Han unnar andra godt, bara han själf får vara i fred med sitt. Han är af naturen hvarken högerman eller vänsterman eller öfverhufvud någon partigångare. Han vill blott ett: samhälls-

fred och arbetsro. Han vill icke veta af några stora och våldsamma rubbningar i det bestående. Han är till sin allmänna läggning *samhällsbevarande*. Han måste så vara, därför att själfva jorden kräfver sin regelbundna vård och icke tål att försummas.

Det berättas, att när det fransk-tyska kriget afgjordes på den fruktansvärda dagen vid Sédan, där marken darrade under tusen kanoners eld, fick man se en bonde i en dal bredvid slagfältet gå med en hvit häst för plogen. Han ville icke förlora en arbetsdag; fast människorna rasade och dräpte hvarandra rundt omkring, måste ju jorden lefva! Sådan är bondens sanna karaktär. Han representerar det som ligger på djupet, det uppbyggande i samhället, det stora sammanhanget i utvecklingen. »Vi äro icke en böljas skum, vi äro böljan därunder», stod skrifvet på skåningarnes standar i bondetåget. Och Geijers odalbonde sjunger i samma anda:

De väldiga herrar med skri och med dån
slå riket och byar omkull:
tyst bygga dem bonden och hans son,
som så uti blodbestänkt mull.

Det följer här af, att bonden måste vara *fredsälskande* äfven i yttre mening. Kommer ofärd öfver landet, så är han den som får känna det värst. De andra kunna i nödfall flytta sina personer och ägodelar; men han får sitta kvar på sin brända tomt och sina härjade fält. Därför är han ock i grunden *försvarsälskande* som ingen annan, så snart man öfvertygat honom att verklig fara är på färde. Skulle icke han vara det, som har mest att försvara! Historien i alla land har visat, att bonden kanske är den som trögast tar till vapnen men också den som sist lägger ned dem, och att en bondehär alltid är kraftigare än en här af lösa arbetare, för att icke tala om en legoskara.

Så är bondens fosterlandskärlek sammanväxt med hans eget väsen. Djupa källor flöda trögt, men sina aldrig ut. I det längsta sitter bonden stilla. Skall han upp, så måste

det vara i ett *stort ärende*. Det måste gälla ingenting mindre än fosterlandets eller hans eget väl och ve — om bonden skall bryta upp från hus och hem och själf gå ut i politiken.

Detta är det första, som gör vårt bondetåg till en så märklig företeelse, jämfördt med t. ex. det arbetaretåg, som två dagar därefter drog genom Stockholms gator. Arbetarne äro lätta på foten, väl inexercerade, vana att demonstrera i flock; minst en gång om året äro de ute på denna väg. Men de gånger i hela vår historia äro lätt räknade, då bonden bjudit världen sådana skådespel.

Och ännu aldrig har det händt, att bönder från *hela riket* i sådan massa stött samman. Ända från Tornedalen i norr och från yttersta Skåne i söder kommo de, medan arbetaredemonstrationen bara gick ut från sina hem i Stockholm eller närmaste Mälaretrakten. Öfver 30,000 kommo de, allesammans myndige män, andra 40,000 bekände skriftligen samma sinnelag, och man måste hejda strömmen till hufvudstaden så att den icke skulle svälla till kanske dubbla storleken — medan arbetarne med hustrur och barn knappt öfverstege den första siffran, fast det var söndag middag och partifogdarne slog så hårdt de kunde på trumman. Mellan dessa båda företag är ingen jämförelse ens i yttre, kvantitativ mening.

Men sedan kommer det allra märkligaste och viktigaste. Hvad är meningen med demonstrationerna på andra sidan? Aldrig är det annat än att göra påtryckningar för själfviska klassintressen: mindre arbete och högre lön, mera rättigheter eller färre skyldigheter. Bondetåget å sin sida kom för att bjuda konung och land *ett offer*. Ingen har svårare att afvara arbetskraft än bonden, som ser armarne fly från plogen till fabrikerna, till städerna, till Amerika; ingen känner tyngre bördan af en ökad värnplikt än han — och likväl gjorde sig Sveriges bönder omaket att resa till Stockholm af ingen annan anledning än att bjuda ett sådant offer på fosterlandets altare. Det var deras stora ärende

den 6 februari 1914. Det är denna moraliska storhet, som är bondetågets evärdeliga ära. Därmed står det från början som demonstration utom all täflan; ty en enda man, som bjuder ett offer, är mera värd och i längden också mera stark än hundra, som komma för att pocka på en själfvisk vinning!

Bondetåget är således samma andas barn som *nationalinsamlingen till pansarbåten 1912*, liksom dessa bägge företeelser äfven historiskt och personligt höra samman som två kammar på en och samma stora våg. Aldrig skall det för-gätas i Sveriges historia, att 125,000 svenskar af alla samhällsklasser då och inemot 75,000 enbart af bondeklassen nu visat detta sinnelag af offrande kärlek, då partistriden hotade att försumpa och förgifta fäderneslandets egen sak. Det måste hälsas som morgonrodnaden till ett nytt bättre tidehvarf. Alltför länge har man vädjat bara till *sämre* känslor hos folket, till okunnighet, olust för bördor, maktlystnad, själfviskhet af alla slag. Nu är beviset lämnadt, att detta icke är den enda vägen att få svenska folket med sig. Här vädjades till det *goda* i allmogens själ, till fosterlands-känslan, offerviljan; och man misräknade sig icke. Man slog på folkets klippgrund med kärlekens staf, och se — där sprang fram en klar stråle af lifvets hälsobringande vatten!

Det är sant, att de 32,000 äro föga mer än tiondedelen af hela den svenska bondeklassen. Men öfver 40,000 af de hemmasittande förklarade ju skriftligen, att de delade sina bortresande bröders tankar i detta afseende. Detta är hvar *fjärde* bonde i riket, som nu öppet bekänt sin redobogenhet att draga ett tyngre lass för riket. Den som tror på det godas makt i människosjälen i allmänhet och svenskman-själen i synnerhet, han vet också, att detta exempel skall smitta omkring sig. Han tviflar icke längre på, att »det folket är godt i sin innersta rot», som kunnat ge ett sådant föredöme inför all världen.

I utlandet synes man skatta detta ännu högre än på vissa håll här hemma. Det svenska bondetågets ära går i dessa

dagar genom världspressen. I Frankrike har det väckt en »verklig våg af beundran»; i Tyskland skrives, att det »på ett storslaget imponerande sätt demonstrerat för det mest upphöjda och heliga som ges i folkens lif, nämligen friheten och fäderneslandet». Huru djupt intryck det gjort på samtiden, visar sig kanske bäst därpå att man ute i världen skyndat att skaffa sig lefvande bilder däraf — således kunde man några få dagar efteråt se Sveriges bönder tåga till kungs på duken i en biografteater i Paris!

Så har bondetåget, liksom förut nationalinsamlingen, lyft oss svenskar högt igen i utlandets aktning, på samma gång det återgifvit många missmodiga inomlands tron på folket, på fäderneslandet, på framtiden.



Margaret.



[Faint, illegible handwritten text]

1

III

Bonden och konungen.

På Stockholms borggård återknöts den 6 febr. 1914 ett förbund, som är lika gammalt som Sveriges ordnade historia: det personliga *förbundet mellan bonden och konungen*.

Jag går ej stadigt stugan kring;
ty blir mig hågen varm,
jag vandrar upp på Svea ting
med skölden på min arm.

Med mångord talar vår lagman ej
för kungen i allmän sak.
Men kraftigt är allmogens ja eller nej
under vapnens skallande brak.

Det är åter Geijers odalbonde, som sjunger: en bild tagen så djupt ur allmogens själ, att den igenkännes genom alla tider.

Vår gamla krönika berättar om ett sådant möte mellan konung och bönder för 900 år sedan. Det var »allshärjarting» vid Uppsala, och bönderna hade samlats för att säga sin mening om Olof Skötkonungs utrikespolitik. »Annorlunda är nu Sveakonungars sinnelag», började deras talman **Torgny**, »än det fordom varit hafver; — — ty vilja vi bönder», att konungen skall slå in på en annan väg. Och efter detta klara besked fogade sig konungen; ty »så hade alla Sveakonungar gjort, att de läto bönderna råda med sig».

Längre fram fastslogos laga former för ett möte mellan konung och allmoge, nämligen vid tronbestigningen. De stå att läsa i vår första allmänna landslag från midten af 1300-talet. Dess konungabalk är rikets äldsta grundlag, hvars principer gälla ännu i dag som är, och innehåller ett utskiftande af konungens och folkets eder. Konungen lofvar bl. a., att han »skall *trygg och trogen vara all allmoge sin*», att han »skall landamäre värja efter makt sin», att han »skall ock all allmoge sin freda och frälsa, särdeles den spake som med späkt och lag vill lefva, så inför *ostyrliche och vrånge inländske* som inför *utländske*». Bönderna å sin sida lofva, att »vi äge honom trogne vara och hulde tjänstemän, särdeles med härfärd till landamäret, *rike och land med honom att värja*». Deras hyllning sker sedan landskap efter landskap, hvarvid »första röst äger Upplandens lagman och de med honom äro».

När man läser sådant, då först får man klart för sig, hvilka djupa rötter bondetåget haft i folkets historia. Hvad var det annat som skedde den 6 februari 1914, än att odalbonden »vandrade upp på Svea ting», fast skölden nu var ersatt af bondetågsmärket och vapenbraket af lefveropen på borggården! Tycka vi oss icke höra ett genljud af Torgny lagmans »ty vilja vi bönder» i nämndemannen Träffs »vi vilja», fast rollerna här äro ombytta, så att den motspänstige nu var konungens jarl, icke konungen själf? Hela ärendet med bondetåget, var det icke just det att åter svära den gamla allmogeeden att med konungen värja rike och land? Och då hela tåget defilerade förbi konungen, landskapsvis, med uppländingarna i spetsen — är det icke som en senkommen repetition af den gamla kungahyllningen vid Mora stenar?

Det har blifvit sagdt, att ett folks historia är dess »fosterland i tiden». Bondetåget, med alla landskap representerade, var närmast en afbild af vårt fosterland i rummet, men var på samma gång också en uppenbarelse ur det förflutna. Det var liksom om gamla tider stigit upp och vittnat emot

de utländska stats seder, som man på sistone velat påföra vårt folk. Som en mäktig stämma från den nationella forntiden skär det igenom hvardagens sorl och nutidens främmande påfund. Detta är dess allmänna betydelse, att det sålunda ställer oss ansikte mot ansikte med det djupaste draget i vår svenska historiska utveckling. Tiderna skifta, statslivets former växla, mångt och mycket förändras; men den 6 febr. 1914 visade det sig, att nationens hjärta är sig likt på djupet, och att icke heller Sveakonungs sinnelag är annorlunda nu än det fordom varit!

Men allra klarast skall detta visa sig, om vi nu i ett öfversiktligt sammanhang följa samarbetet mellan bonden och konungen genom Sveriges hela historia.

Konungadömet's första storverk i Sveriges historia är de själfständiga landskapernas sammansmidande till ett rike. Allt sedan dess är det konungen, som främst representerar riksenheten gent emot splittrade landsdelar, samhällsklasser eller partier. I detta verk har han alltid kunnat stödja sig på allmogen, när andra stöd ha sviktat. Gång på gång återkcmmer detta innerliga samarbete i rikets tjänst mellan konung och allmoge, och ger hela vår historia en egenomlig prägel.

Den vanliga gången i Europas äldre utveckling var den, att bonden småningom förlorade sin frihet på torfvan och trädde i mer eller mindre tryckande lifegenskap under medeltidens storherrar; ty tiden gynnade den gången på allt sätt de store. Äfven i vårt land var bondens själfständighet i allvarlig fara. Så länge vi hade konungar af egen stam, så höllo de dock bonden om ryggen; sålunda förvärfvade Magnus Ladulås sitt hedersnamn däraf att han satte »lås kring bondens lada» mot våldgästade herrar. Värre blef det, när herrarna togo sig för att träckla ihop unioner med grannlanden och för det ändamålet inkallade främmande konungar af tyskt och danskt blod, som de sedan

kunde afpressa stora privilegier för egen räkning. Dessa konungar kunde ju icke ha något hjärta särskildt för den svenske bondens nöd. Sålunda gick det därhän fram på 1400-talet, att fria svenska bönder blefvo piskade och hafvande kvinnor spända för plogen af utländska fogdar.

Då »blef hågen bonden varm». Någon konung hade han icke att söka sig till, ty det nationella kungadömet var ju bortpantadt af herrarna lika så väl som hela rikets verkliga själfständighet. När bonden nu reste sig till själf försvar, så var det alltså äfven konungens och rikets sak som han företrädde. I nära ett århundrade varade striden. Gång på gång måste bonden därän, under adliga höfdingar, Engelbrekt, Sturarne, Gustaf Vasa, ända tills den siste af dem satt säker på det nya Sveriges tron. Då var verket fullbordadt: Sveriges själfständighet var återställd från dansk och tysk öfverhöghet, konungamakten var befriad från höga herrars förmyndarskap, och bondens fria ägorätt var tryggad.

Från denna brytningstid ljuder ropet, att »*Sverige skall vara ett konungarrike och intet höfvidsmannadöme eller prästägäll*»: det kom »som ett anskri över landet bland bönderna», berättar Rimkrönikan, då världsliga och andliga stormän ville rycka all makt till sig. Gustaf Vasa vittnade sedan, att befrielseverket skett »*med Gud och Sveriges allmoge*». Som alltid räntade sig insatsen i rikets tjänst genom ett stegradt politiskt inflytande. Denna tid var bondens första storhetstid i Sverige. Rikets föreståndare fick taga stor hänsyn till hans vilja; och på riksdagen — som nu uppkom — satte han sig så fast, att han sedan behöll sin stämman där äfven i tider då intet annat större land hade sin bondeklass med i representationen.

Den berättigade själfkänsla, som frihetsverket ingjutit hos bonden, slog på sina håll öfver i själfrådighet och upporsrörelser, som Gustaf Vasa måste allvarligt tukta. Men sedan jämvikten återstälts, återupptog Karl IX, »bondekonungen», faderns personliga samarbete med allmogen i nya

nationella brytningstider. Efter detta kom rikets egen storhetstid, segrarne och eröfringarne på utländska marker. I skuggan af det höga tornet växte här upp en ny fara för bonden. Segerherrarne därute fingo åter främmande fasoner, en svag regering hemma understödde dem med stora privilegier och förläningar af kronans gods, den fria bondejorden klämdes hårdt mellan dessa mäktiga herrskap. Då kom konungen till bondens räddning, liksom bonden kommit till konungens under medeltiden. Det skedde i och med det väldiga skifte af herrejorden, som kallas reduktionen, i slutet af 1600-talet. Det gamla förbundet mellan konung och allmoge möjliggjorde för konungen att bryta herrarnas välde och upprätta konungadömet i större makt än någonsin; men detta betydde nu äfven bondefrihetens räddning. Karl XI var en böndernas trogne vän mot själfrådiga kungliga fogdar ej mindre än mot de stora läns herrskapen, som hotat att öfverskygga både tronen och bondgården.

Nu kom och gick ett århundrade af stora och uppslitande inrikes strider. Konungadömet fick plikta, därför att det missbrukat sin stora makt. Man tryckte slutligen ned det till en ren namnstämpel på rådets och riksdagens beslut. Detta gjordes i frihetens namn, och hela tiden har blifvit kallad *frihetstiden*. Men i och med detsamma försvann också endräkten ur riket, partihatet växte upp och frodades inför skadeglada utländska ögon och förde slutligen riket till branten af undergång. Det ländre bondeståndet till heder, att det aldrig i hjärtat var med om denna konungadörets förnedring. När Gustaf III skakade den af sig, så jublade allmogen. När partimännen sedan spunno landsförrädiska intriger mot honom vid Anjala, så var det åter bonden, som kom till konungens räddning; konung Gustaf vädjade då personligen till folket i landsändarne, och han vädjade icke förgäfvat, bonden stod upp och ställde sig vid konungens sida och frälste därmed både konung och rike. Detta hände för 1¼ århundrade sedan.

Åter se vi nu en höjning i bondens allmänna betydelse,

understödd af de stora jordbruksreformerna i 1800-talets begynnelse. De gamla byalagens utskiftning skapade en egna-hemsrörelse af storartad omfattning. Bondeklassen växte i både antal och rikedom. Man har kallat denna tid för den svenske bondens andra storhetstid; och den fick sin politiska fullbordan genom 1866 års riksdagsordning, som gjorde »landtmannapartiet» för lång tid rådande i riksdagens andra kammare.

Det var alltså goda tider för bonden nu igen. Man förstår detta ännu bättre, om man tänker på hans allmänna ställning i samhället. Öfver sig hade han herreklassen, men den var försvagad genom den starka utveckling som fört gamla herrgårdar öfver i bondehänder. Under sig såg han ännu ingen själfmedveten klass, som kunde bli en politisk konkurrent. »Icke skrämmer man oss bönder med arbetarne», sade en myndig bonde vid denna tid (1871); »de äro kött af vårt kött». Bonden var ännu ensam om att tillgodogöra sig den vind, som nu börjat blåsa upp för »de små i samhället».

Det slutande 1800-talet är också den tid, då bondeklassen befrias från »sekelgamla orättvisor» (grundskatter, indelningsverk) och får sin näring befördrad genom nya inrättningar (landtbruksstyrelsen, jordbruksdepartementet). Man kan säga, att bonden sålunda fick ut sin räkning på samhället. Det är icke lika säkert, att samhället fick ut sina berättigade fordringar af honom.

Landtmannapartiet har icke gått fritt från anmärkningar att väl mycket ha tänkt på sitt. Det är ett faktum, att det icke visade sig mycket villigt att ge hvad rikets försvar kräfde; försvaret fick förfalla under dessa bondens glansdagar. Det är ett annat faktum, att denna härskande bondeklass visade sig föga mån om konungens vederbörliga ställning i statslifvet; den var gärna till finnandes inom den opposition, som tärde på konungamaktens lagliga rötter; och när konungen uppfordrade dess ledare att själfva taga ansvaret i hans rådkammare, så svarade de: »vi följa till dörren, Ers Majestät, men icke längre!» Det var liksom om det gamla

förbundet mellan konungen och bonden lossnat och de aflägsnat sig från hvarandra i bondens andra storhetstid.

Innan man dömer häröfver, må man dock erinra sig två saker. Å ena sidan var rikets ställning i utrikespolitiken sådan, att den väl kunde uppmuntra till försvarsolust — där det låg med Frankrike och England till allmänna borgesmän, med Norge i union och Finland i själfständig ställning bredvid sig som kuddar mot yttervärlden, och med Ryssland förresten upptaget borta i Asien eller på Balkanhalfön, så att denne store och farlige granne icke längre tycktes bekymra sig om oss. Å andra sidan fanns ännu icke inom riket någon verkligt *samhällsfiendtlig klass*, som på fullt allvar ville konungadömet och allt bestående till .lifs. Det syntes ingen fara för rike eller tron. Detta gör det gamla landtmannapartiets hållning till bägge mera förklarlig och förlåtlig.

Men tiden gick sin gång, och nya förhållanden inträdde. Nedom eller bredvid bondeklassen uppväxte *arbetareklassen* i ett klassmedvetande, som stegrades till sin höjd af socialdemokratiska tillskyndare, hvilka sedan på densamma inympade sina antimilitaristiska och antimonarkiska idéer. Dessa främmande läror togo efter hand sådan fart, att vi nu se ett starkt organiseradt arbetarparti, som i sina själar och äfven öppet med sina tungor uppsagt det bestående samhället tro och lydnad. Det hyllar intet af bondens ideal. Mot konungadömet sätter det republiken. Mot fosterlandet sätter det »internationalen». Mot Gud sätter det mänsklighetens broderskap utan någon fader. Det är svenskt i kött och blod, men har intet af det gammalsvenska i anda och sanning. Det har råkat i händerna på ledare, som synas alldeles främmande för det som i tusende år utgjort svenska folkets styrka och lycka.

Den moderna industrialismen rekryterar detta parti med allt talrikare skaror, och dessa göra nu anspråk på den privilegierade ställningen som »de små i samhället». Den allmänna rösträtten sedan 1909 ger dem också ökad politisk

makt att befrämja sina egennyttiga intressen. De motsätta sig nu af alla krafter försvarets pånyttfödelse, emedan de däri se endast maktmedel emot deras eget revolutionära program. De arbeta likaså på kungadömets förnedring, emedan de i konungen se den naturlige anföraren för det gamla samhällets motstånd. I detta sista få de medhåll äfven inom den liberala vänstern, fast den icke ropar på »republik» utan på »parlamentarism»; där vill man alltså behålla konungen, men göra honom till en namnstämpel igen som under frihetstiden.

I själfva verket har frihetstidens ande åter kommit öfver oss, icke mindre bedröflig än förra gången. Vi igenkänna den på partistridens oroväckande höga vågsvall i närvarande tid. Det är den gamla historien: med konungamaktens försvagande följer enighetens förspillande och tvedräktens lösslappande bland folket. Men därmed följer ännu en gammal historia: ökad *fara utifrån*.

Därute är nu allt, som invaggade våra föräldrars tid i säkerhet, borta. Borta är unionen med Norge, borta är Finlands själfständiga ställning mellan oss och Ryssland, borta äro våra utländska borgesmän, och de stå i stället på Rysslands sida. Under tiden har Ryssland vändt sitt ansikte tillbaka till oss. Det har blifvit goda konjunkturen för dess gamla planer att komma ut till Atlanten. Inre tvedräkt arbetar alltjämt för dess räkning i de mellanliggande länderna. Det var tvedräkten, som utmattade *Finland*, svensk och finne lefde där som hund och katt, medan den ryske vargen smög i buskarna. Det var tvedräkten, som sprängde *unionen*; där lefde svensk och norrman som hund och katt, och vargen såg med hemlig glädje på. Nu står vargen på Bottenhafvets östra strand och kastar lystna blickar på den motsatta, och hvad ser han: hund och katt ännu en gång, men nu inom *Sveriges* egna gränser, svensk mot svensk, den högra handen mot den vänstra inom samma olyckliga folk — medan vargungarna redan smyga omkring därinne i sågfilarpälsar eller andra förklädnader!

Men när detta äntligen blef klart för bonden, då blef

hågen ännu en gång honom varm. Då vaknade åter hans ansvar för de fäderneärfda tegar, som tillsammans bilda riket. Han kunde icke längre sitta stilla. Han ville gå till kungs med sina bekymmer. Så föddes och utfördes bondetågets idé.

Huru klart faller icke nu historiens ljus öfver det som skedde den 6 febr. 1914! I rikets nöd kommer bonden af sig själf till konungen, som står öfver alla partier. Icke med en tanke har bonden velat föregripa riksdagens beslut eller någon laglig myndighets åtgärder; han kommer med den frihet, som svenske män af ålder äga att tillkännage sin mening i riksvårdande ärenden, på det att statsmakterna sedan må taga den hänsyn därtill som vederbör. Icke heller har bonden velat direkt demonstrera mot konungens rådgifvare. Men två saker har han velat säga ifrån vid sidan af sitt hufvudärende: att partisinet icke får skymma omsorgen om riket, och att konungen icke får dragas ned till sina tjänares tjänare. Detta är bondetågets rätta mening: en demonstration af bondens offervilja för konung och fosterland *mot* partimakten, som hotar att uppsluka bägge.

Historien skall inregistrera denna gärning som en ny länk i den långa kedjan af samarbete för riket mellan kungamakt och bondeklass. Metoderna växla, men andan är den gamla. Vi äga en fast förvissning, att försvarets sak härmed äntligen blifvit lagd i rätt läge, huru mycket än dess ljumma vänner och hemliga eller öppna fiender skola påstå motsatsen. På samma gång se vi klart, huru kungamakten, som på senare tider sjunkit djupt under grundlagens anda och bokstaf, åter höjt sig genom detta nya förbund med allmogen; likt jätten i sagan som fick ny kraft vid beröring med jorden. Vi igenkänna åter bondens gamla sinnelag från tider då lösen lydde: »Sverige skall vara ett konungarike och intet höfvidsmannadöme». Historien skall säga, att genom denna insats i försvarets och konungadömet's tjänst har 1914 års bondetåg återupp-

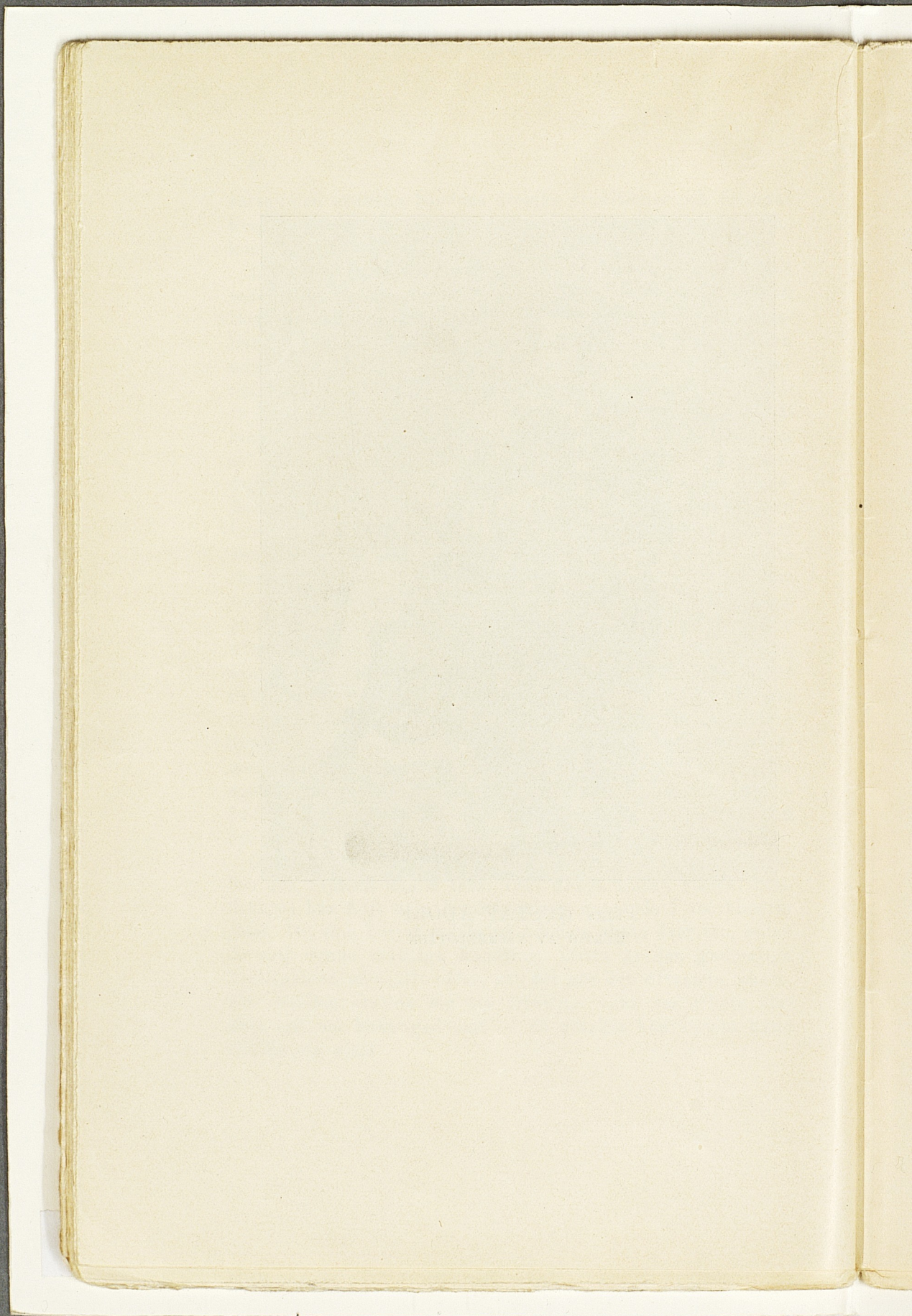
rättat den svenska bondens ärorika traditioner och försonat hvad det förra landtmannapartiet tilläfventyrs i dessa stycken förbrutit.

Historien skall tillägga, att bonden härmed — om också oafsiktligt — gjort *sin egen sak* en ovärderlig tjänst. Bondens sak har icke stått bra på senare tider. Industrialismen har affolkat landsbygden, så att allmogen på en mansålder sjunkit från $\frac{3}{4}$ af hela folkets antal till under hälften. På samma gång har den nya tiden trängt in i själva bondebygden och smittat den med sin mammons-åskådning, så att de gamla föreställningarna om jorden som ett släkternas arf mångenstädes fått vika för den nymodiga uppfattningen af jorden som en handelsvara. Bondejordens »mobilisering» och emigrationen äro att betrakta som frukter på detta sjuka träd. Man har rent af börjat tala om »bondeklassens undergräfvande». Säkert är, att dess senaste storhetstid i det politiska lifvet gått förbi. I stället har *bondens fria ägorätt än en gång kommit i fara*, liksom på 1400- och 1600-talen, men icke längre från de store utan från de »små»: från dessa samma arbetareorganisationer, som af sina ledare drifvas i socialistisk riktning och därför hylla läran att all jord skall indragas till staten. Denna fara för bonden är så mycket mera hotande, som den aldrig öppet bekännes utan inlindas i alla möjliga söta talesätt; men den som känner socialismen vet, att den är dess allra egentligaste mening. Socialismen har snaran i sin bakficka; får den makten, då skall den icke dröja att ta fram den och kasta den öfver böndernas hufvuden.

Öfver sådana beräkningar lära de långa tågen öfver Norrebro och Slussen den 6 febr. 1914 draga tjocka streck. Bondetåget har höjt hela bondeklassens anseende i oberäknelig grad. De, som börjat tvifla på bonden, skola åter tro, sedan de sett denna mäktiga handling. Detta är den gudomliga hemligheten med allt offer, att det gör den offrande rikare. När bonden ställde sig på frivillig vakt om rikets försvar och om konungadömet — då stärkte han i sista hand tillika sig själf.



PRINS GUSTAF ADOLF
HERTIG AV VÄSTERBOTTEN



IV.

Fram, fram, bondemän!

Man hade vågat hoppas, att det föredöme af offervilja, som Sveriges bönder gäfvo den 6 februari 1914, skulle bidragit till nationens samling i dess lifsfråga. Man ville åtminstone icke tro, att deras afsikter skulle misstydas eller deras förehafvande misstänkliggöras.

Tyvärr ha dessa förväntningar tills vidare kommit på skam. Böndernas möte med konungen har framkallat en storm, som redan föranledt ministerskifte och stegrat partiyran till ända hittills osedd höjd. Och t. o. m. i kretsar där man dock med handen på hjärtat betygar sin egen försvarsvillighet, ja, i själfva riksdagen, har man dristat sig att draga bondetågets äkta karaktär och ärliga syfte i tvifvelsmål.

Det har icke kunnat undgå att göra ett ondt intryck såväl på bönderna själfva som på deras vänner inom andra samhällsklasser, att man sålunda velat nedsätta bondetågets ära genom att beteckna det som ett »teaterupptåg», en ren »maskerad» eller hvad språket eljest har af fula ord för det falska skenet. Det var andra, säger man — »tjufvar och skojare», för att använda en socialistisk riksdagsmans språk — som här klädde ut sig till bönder. Man vill alltså icke tro bönderna om en så osjälfvisk gärning. Det blir väl då ingen annan råd än att de, som påstå sådant, *själfva ställa till ett bondetåg*, af riktiga bönder! Kunna de samla 30,000 rena allmogemän i ett nytt tåg till hufvudstaden på socialis-

mens afrustnings- och afkristnings- och kungafdaningsprogram — då må de ha rätt att kasta sten! Men intill dess detta skett, är det väl icke för mycket begärddt, att klandrarne visa andras offervilja åtminstone samma respekt, som de själfva göra anspråk på för sin själfviskhet.

Sammanhängande med denna anmärkning är den, som i hela bondetåget icke ser annat än en högermanöver med partipolitiskt syfte. Man säger alltså, att bönderna gingo partiärenden. Vi svara, som vi sagt förut, att bönderna gingo *rikets ärende*. Försvaret är ett riksärende, ehvad ett parti bekymrar sig därom eller ej. Skulle nu ett parti känna mera sympati för denna böndernas gång än andra, hvems är felet? Hvem har hindrat de andra partierna att gå samma rikets ärende? »Om själfve djäfvulen påstår, att 2 och 2 är 4, så tror jag honom», sade Waldenström en gång. Ett motparti är väl ändå icke värre än djäfvulen! Äfven om motpartiet säger att riket behöfver ett bättre försvar, så böra vi tro det. Men det parti, som förnekar att riket behöfver detta försvar och att 2 plus 2 är 4 — som förnekar det bara därför att motpartiet säger det — det blir aldrig ett riksparti!

Det är därför icke bondetågets skuld, att statsminister Staaff efteråt gick sin väg med sin ministär. Just med hänsyn till hans vallöften hade böndernas talmän icke fordrat lösningen vid denna riksdag utan i *detta år*, så att han skulle äga tillfälle att genom upplösning af riksdagen höra valmännen förut. De begärde endast detta lilla tillmötesgående af honom. Men statsministern ville icke »låta bönderna råda med sig», hvartill dock Sveakonungar — enligt Olof Skötkonungs vittnesmål på allshärjartinget — icke hållit sig för goda. Han kände sig mera förbunden med socialisterna. Det bandet ville han icke bryta för böndernas skull. Då gick han hellre. Men därmed visade sig också, att han var mera partisinnad och mindre försvarsvänlig än bönderna trodde.

Den mest nedslående erfarenheten, bönderna fingo af sitt

hufvudstadsbesök, mötte dem emellertid icke framför kanslihuset, utan på gator och torg och på själfva resan. Med innerlig tacksamhet skola säkert alla bondetågets deltagare erinna sig den hjärtlighet och oskrymtade välvilja, hvarmed hufvudstadens borgerskap tog del i deras förehafvande. Men genom denna harmoni skär ett skarpt missljud. Det kom från de socialistiska arbetarne.

Man må icke undra på, om det gått hela Sveriges bondeklass djupt till sinnes, att dess medlemmar på bondetåget icke kunnat undgå personliga förolämpningar af alla slag från arbetarnes sida, ända till öppet våldshot och till attentat på extratågen. Bönderna ha dock icke utmanat någon; de veta icke med sig något ondt, endast ett redligt uppsåt till rikets bästa. Har det någonsin händt, att allmogen ofredat arbetarne på deras demonstrationer i det gröna? Bönderna tyckte sig då också ha rätt att få gå i fred, då de i rätta ärenden stadde kommo till hufvudstaden. Nog hade de hört omtalas socialisternas bondehat och planer mot bondejorden, men visste väl ännu icke mycket därom, trodde kanske icke riktigt därpå. *Nu känna de socialisterna!* Nu veta de, hvar de ha dem. Nu veta de också, hvilken tilltro de kunna sätta till deras tal. Nu känna de, att mellan dem och städernas socialistiska arbetare ligger ett svalg, som det skall tarivas långa tider — eller stora händelser — att öfverbygga.

Alltjämt gäller ordet, att man »icke skrämmer bönderna med arbetarne», men i en annan mening än då det först yttrades. Det allra sämsta sättet att skrämma bonden är hån och hot. Sveriges bonde känner sig för god att af *någon* så bemötas; och därtill har han rätt och skäl. Sådant kvarlämnar intryck, som sätta sig långt in i själen, och som icke lära utplånas förrän handen räcker ut till försoning *från den andra sidan*.

Detta är också ett resultat af bondetåget, att bonden lärt sig skilja på vän och fiende. I arbetaren, så länge denne blindt följer socialistiska ledare, kan han hädanefter icke

se annat än en politisk fiende. Men *i konungen ser bonden sin vän* — klarare nu, efter mötet på borggården, än på långliga tider.

Det måste därför vara med den högsta förundran, som bonden iakttagit hvad som kommit efteråt, angreppen på konungens person, lefveropen för republiken på Stockholms gator och det myckna rabaldret i själfva riksdagen. Hvad var det som skedde på borggården? Full af bekymmer för rikets försvar hade bonden kommit till Stockholm för att anropa konungens biträde till en skyndsam lösning af frågan. Vi ha redan sett, att där icke låg någon utmaning mot statsministern i denna hänvändelse, utan tvärtom särskild hänsyn till dennes kända ståndpunkt. Än mindre kunde det vara ett föregripande af riksdagens fria beslutanderätt. Konungen svarar nu härtill *ja*. En konungs öppna handslag i folkets utsträckta hand! En ärlig mans ärliga löfte att verka i en viss riktning, själfallet inom lagens ram. Ett rent och klart besked efter allmogens sinne. Ty allmogen har icke nog fin mage för att kunna lefva på fraser och formuleringar. Den vill ha ett rakt ord; och fick det. Den vill — såsom gamle kung Gösta sade — se som konung »*en karsk och intet en meser*»; och fick se det. Skulle detta nu vara emot grundlagen? Förvägrar grundlagen rikets konung det fria ord, som den minste undersåte åtnjuter? Finnes det icke i Sveriges regeringsform, som ändå säger att »konungen skall *allena* riket styra» under iakttagande af vissa former, finnes där icke plats för en *karl* på tronen?

Allmogen skall icke kunna förstå sådana klyftigheter. I stället skall den fatta dem som nya utslag af det obehärskade partisinet, som icke kan tåla någonting öfver partierna. Och den skall här känna sig som *ett med konungen*. Den skall känna angreppen på konungen som riktade äfven mot sig. Stunden på borggården har smidt dem samman till ett hjärta och en själ, så att slagen som måttas mot den ena parten träffa äfven den andra. Desamme, som kalla bondetåget en maskerad och en partimanöver, skola erfara,

att allmogen nu med en innerlighet som aldrig förr skall slå vakt kring konungen — därför att han är bondens vän, därför att han är en man, därför att han reser sig lika högt öfver partierna som ett fyrton öfver hafvets skum!

I Västergötland, nära Falköping, ligger Alleberg, berget med det märkvärdiga pelarstupet i ena ändan. Det berättas, att en bonde en gång kom in genom en port mellan klipporna i Allebergs ände. Han såg därinne en stor sal med hundrade hästar, vid hvarje häst låg en sofvande ryttare, och öfver hvarje ryttare hängde en gyllene rustning. Bonden råkade vidröra ett af harnesken; i samma stund, säger sagan, »klingade genom berget liksom en väldig sammanringning af klockor», och alla ryttarne sprungo upp och ropade: »gäller det nu?» Men det svarades: »icke ännu» — och ryttarne lade sig åter till ro.

Kommer någon af deltagarne i bondetåget till Allebergs ände nu och finner han vägen in, så må han hälsa in i berget och ropa: *nu gäller det!* Nu gäller det alla goda krafters samling kring konungen, så mot »ostyrige och vrånge inländske» som mot »utländske». Rikets säkerhet och konungens tron äro lika i fara. I riksdagens kamrar liksom på hufvudstadens gator har man ropat högt på republiken, partierna stegra sig som vrenskande hästar mot hvarandra — och på vårt gränshafs andra strand står vargen och ser och hör, tigande, bidande sin tid...

Det verkar som ett ingrepp från ofvan i elfte timman, att konung och allmoge, vår historias tvenne grundkrafter, nu fått personligen mötas och förnya sitt förbund till rikets upprätthållande. Hvad som i den stunden bands samman, får icke brista. Det mötet innebär förpliktelser för båda. Konungen lofvade inför Gud att icke svika. Skall då allmogen svika honom? *Drottsvek* är en fruktansvärd samvetssak. Men den som nu icke följer och stödjer konungen, då onda krafter äro i verket för att störta honom och riket i de farligaste äfventyr, han begår i sitt sinne drottsvek!

Det är ej nog med resan till hufvudstaden den 6 febr. Hvar och en, som då stod ansikte mot ansikte med konungen och hörde hans röst eller de kungliga prinsarnas röst med hans ord — han må nu genom vaket och trofast arbete i sin ort förbereda den lyckliga stund, då konungen kan blifva i tillfälle att tillsammans med riksdagen i alla lagens former taga det afgörande steget för rikets säkerhet.

Fram, fram, bondemän! Den lösen höjdes första gången af en bondehär som gick till strid mot sin konung; och den möttes från andra sidan af härskriet *fram, kristmän, korsmän, kungsmän!* Men den här af bönder, som den 6 februari 1914 tågade in i den svenska konungaborgen med Upplands riksäpple och kors i spetsen för de djupa lederna — den förenade dessa motsatser. De voro *kristmän*, kommande ur Guds hus. De voro *korsmän*, kommande med offergåfvän. De voro *kungsmän*, kommande till sin konungs sida. Så ljuder ropet nu öfver allt Sveriges land:

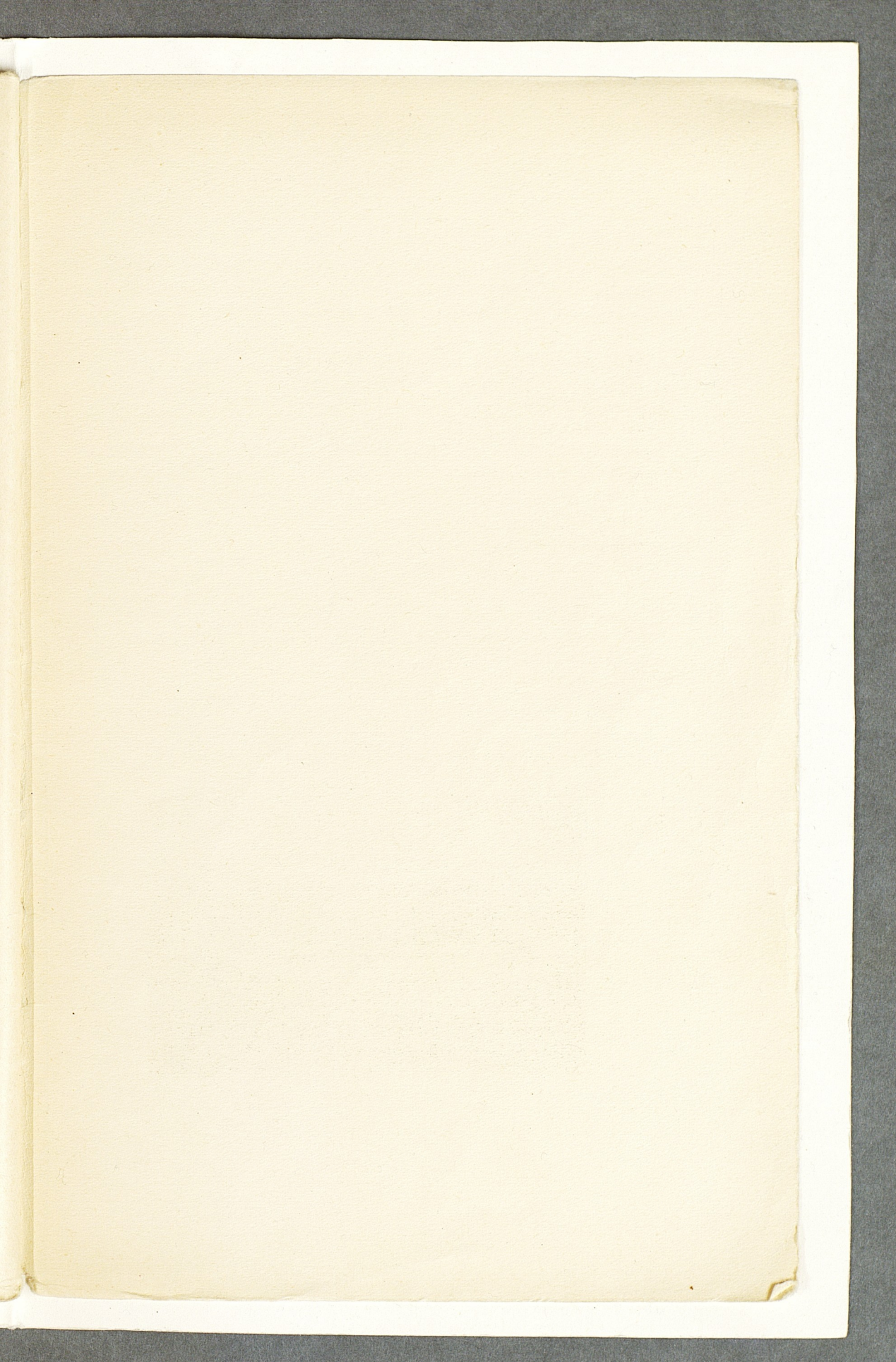
FRAM, FRAM!

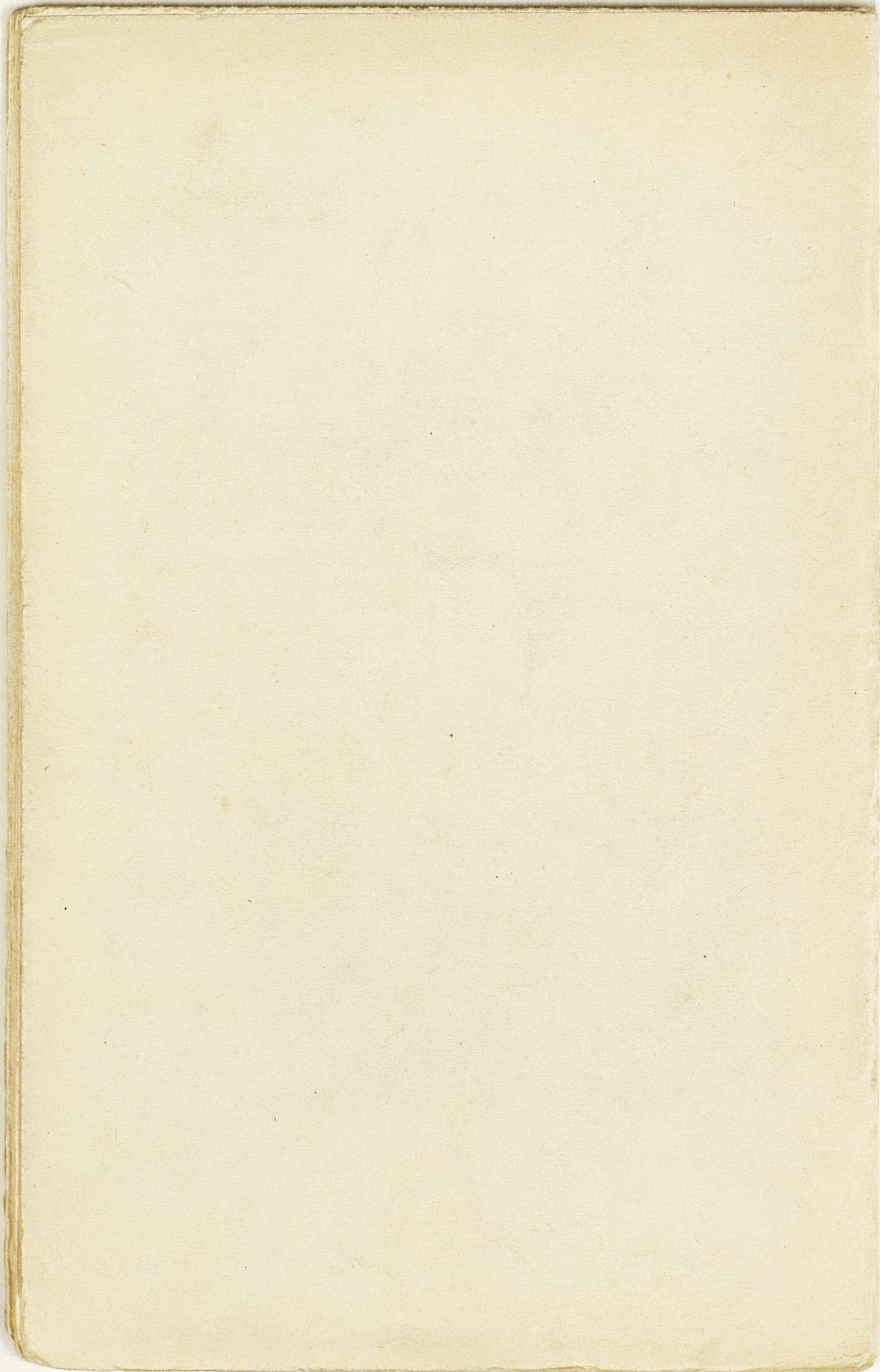
BONDEMÄN, KRISTMÄN, KORSMÄN, KUNGSMÄN —

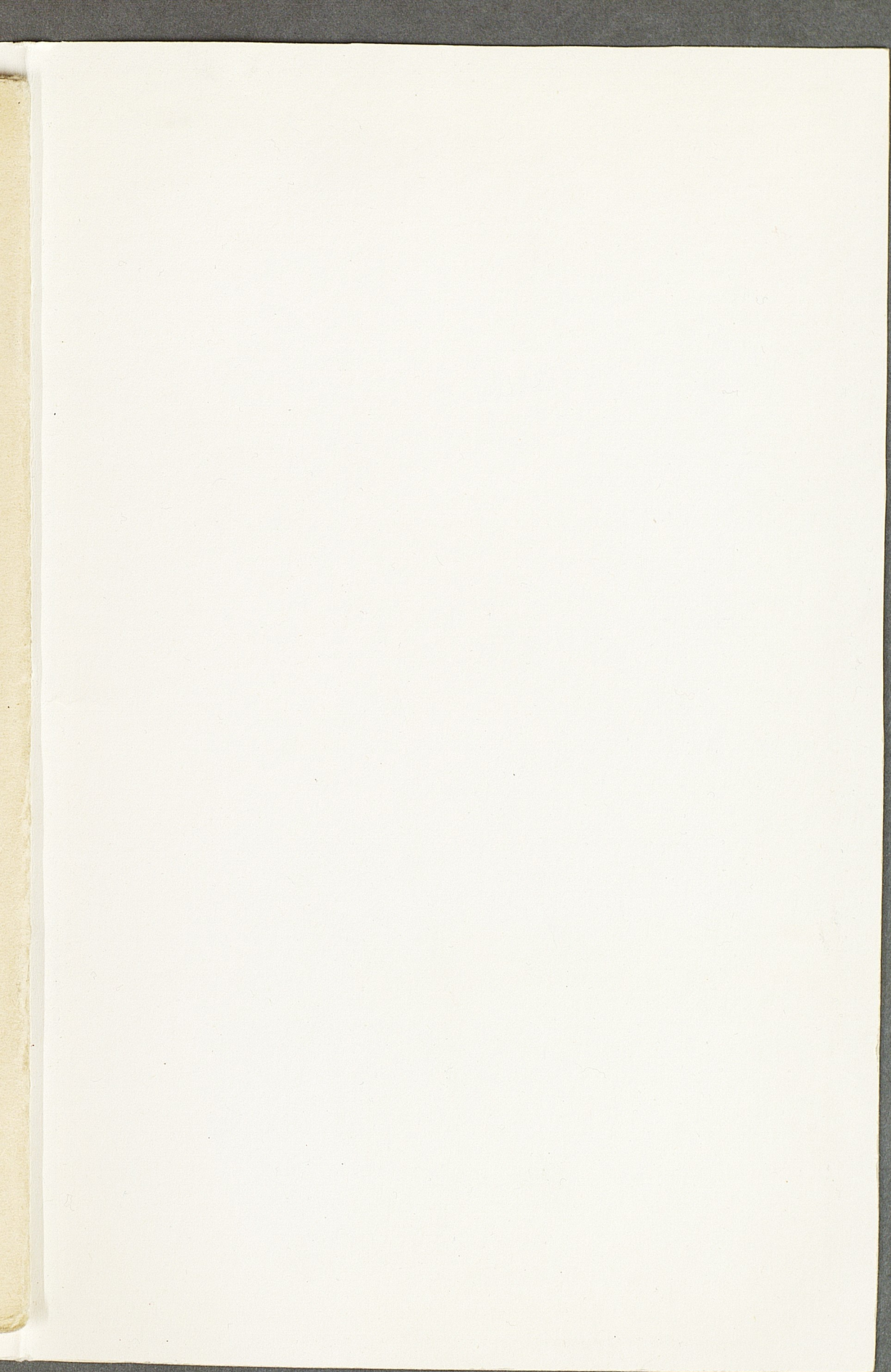
FRAM MED GUD

FÖR KONUNG OCH FOSTERLAND!











www.books2ebooks.eu